

מבעל דף היומי בעיון

סיכום גפ"ת, רא"ש, רמב"ם, רי"ף, ר"ן, טור ב"י שו"ע מ"א ט"ז ומשנ"ב על הדף

כולל ומכון ראש פינה:

כולל יום שלם ללימוד כל הש"ס וד' חלקי השו"ע בעיון במשך 17 שנה | כולל יום שלם ללימוד דף היומי בעיון | כולל יום שלם ללימוד אבן העזר בעיון | פרוייקט "אבן ברורה", והוא כעין משנה ברורה על אבן העזר | כולל ערב שלוש שעות ללימוד דף היומי בעיון | כולל ערב שעתיים ליבו חפץ | כולל שישי שבת | רשת שיעורי תורה ללימוד דף היומי במלגה מכובדת למגידי שיעורים | 30 ספרי עזר על שלחן ערוך אבן העזר | ספרי "השינון" על ד' חלקי השו"ע, לדיעת ד' חלקי השו"ע בלימוד עמוד יומי, בהמלצת גדולי ישראל מכל העדות והתנועים | מבחנים ארציים לאברכים ובחורים במלגה על דף היומי בעיון | סיכומים יומיים של דף היומי בעיון בעברית, אנגלית, ספרדית וצרפתית | קמחא דפסחא | עזרה וסיוע לנזקקים ואברכים עמלי תורה

יום א' י"ז סיון-שבת כ"ג סיון תשפ"ד

העלון מוקדש לעילוי נשמת:
הרה"צ רבי שמואל מרדכי בן סול
שולמית זצ"ל
ומרת הדרה בת שמוחה ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה

מסכת בבא מציעא קט"ז-ק"ט
ובבא בתרא ב"ד'

שבוע פרשת שלח

העלון מוקדש לעילוי נשמת:
ר' אליהו בן חנה ז"ל
ומרת אסתר בת מרים ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה

ברשותו של אחד מהם לא נחשב מוחזק, דשותפין לא
כפדי אהדדי ונחשב כמונחים ברשות שניהם [טור]:

היה אחד מהם מכיר מקצת האבנים והם שלימות
והשני מודה לו בכולן או במקצתן ועל השאר אומר איני
יודע, נוטלן אפילו הן גדולות וטובות מכל האבנים, מפני
שזה שמודה במקצתם ועל השאר אומר איני יודע ה"ל
מחוייב שבועה דהא מודה מקצת ואינו יכול לישבע כיון
שאומר איני יודע ומשלם, ואף על גב דלא אמרינן זה
אלא במקום דה"ל למידע, בכאן הוה ליה ג"כ למידע
הרגיל האדם ליתן דעתו על אבניו ולהכירם [סמ"ע]. ועכ"ז
אין השני נוטל שבורות כנגדן, דשמא גם של השני נשאר
שלימות במספר הזה, ולכן גם השני נוטל שלימות כנגדן
כמספר שהראשון נוטל, ואין נ"מ רק במה שאלו טובות
מאלו, ומה שישאר אחר כך יחלוקו בשוה. אמנם אם אין
מספיק כל כך שלימות לפי מספר שנטל הראשון מפסיד
השני [שם].

הבית והעלייה, נפתחה העלייה ואין בעל הבית רוצה
לתקן הרי בעל העלייה יורד ודר למטה, עד שיתקן לו
את העלייה. רבי יוסי אומר התחתון נותן את התקרה,
והעליון את המעזיבה.

מעשה באחד שאמר לחבירו דלית שעל גבי פרסק זה אני
מוכר לך, ונעקר הפרסק, ובא מעשה לפני רבי חייא ואמר
חייב אתה להעמיד לו פרסק, כל זמן שהדלית קיימא.

[חושן משפט סימן שי"ב] מי שיש לו בית ועלייה על גבה
והשכיר לחבירו את העלייה ואמר לו עלייה זו אני
משכיר לך ונפלה א"צ ליתן לו אחרת ונותן לו השכירות
כפי הזמן שדר בו כמו בבית, ואם אמר לו עלייה סתם
חייב ליתן לו עלייה, ואם ירצה יתן לו אחרת וא"צ לבנות
עלייה זו דוקא. אבל אם אמר לו עלייה זו שע"ג בית זה
אני משכיר לך, הרי שיעבד לו הבית להעלייה, דאל"כ

דף קט"ז ע"א

חבל זוג של ספרים וצמד של פרות חייב שתים, זה
בעצמו וזה בעצמו אינו חייב אלא אחת.

[חושן משפט סימן צ"ז] חבל כלים הרבה של אוכל נפש,
חייב על כל כלי וכלי, ואפילו שני כלים המחוברים יחד
לעשות בהם מלאכה אחת כגון המספרים שגוזזין בהן
ירק, הרי זה עובר בשני לאוין, כיון שפרטה התורה ריחים
ורכב שהן על דרך זה שעושין בשתיהן מלאכה אחת
וחייבין על כל אחד בפני עצמו, דו"ו דורכב במקום או
היא, דאם לא כן ריחים עם הרכב מיבעיא ליה, הכי נמי
כל כלי שהוא מחובר משנים ועושין בהן מלאכה אחת
חייבין על כל אחד ואחד [לבוש].

פרק עשירי

דף קט"ז ע"ב

הבית והעלייה של שנים שנפלו, שניהם חולקין בעצים
ובאבנים ובעפר, ורואין אלו אבנים העשויות להשתבר.
אם היה אחד מהן מכיר מקצת אבניו נוטלן, ועולות לו
מן החשבון.

[חושן משפט סימן קס"ד] הבית והעלייה של שני שותפים או
יורשים שחלקן זה נוטל בית וזה עליה, נפלו שניהם הבית
והעלייה הרי שניהם חולקים בעצים ובאבנים ובעפר, וכפי
מה שאחד גבוה יותר נוטל יותר. ואם נשתברו מקצת
האבנים רואים איזו ראויות להשתבר, דאם נפל למרחוק
העליון משתבר יותר, ואם נפלה תחתיה התחתון משתבר
יותר, ובוה יוכלו לדעת של מי הם הנשברים. ואם אינם
יודעים, כיצד נפל כגון שנפל בלילה ופינו את האבנים
משם, חולקים האבנים השלימות והשבורות, ואפילו הן

כולל ומכון ראש פינה:

למה היה לו לומר שעל גבי בית זה, לפיכך אם נפחתה העלייה, אף שהפחת הוא רק ד' טפחים, מ"מ כיון שחסר לו מקום חשוב לתשמיש כלי אחד חייב המשכיר לתקן, וכ"ש כשהפחת הוא יותר מד' טפחים, ואם לא תקן יורד השוכר להבית ודר שם עם בעל הבית, ונכנס ויוצא דרך פתח הבית עד שיתקן לו את העלייה. ואין בעל הבית יכול לומר לו תשתמש בעלייה והתשמיש שחסר לך תשתמש בבית, דיכול השוכר לומר לו לא אטריח את עצמי להשתמש חצי למטה וחצי למעלה, ולכן גם בענים ההילוך אינו יכול לכופו לילך דרך העלייה ומשם להבית, אלא הולך לבית ומשם לחוץ, דהא שיעבד לו הבית לעלייה, ואפילו נפלה כל העלייה חייב לבנותה כל זמן שהבית קיים, אבל אם נפלו שניהם הבית והעלייה א"צ לבנות לו אחרת כיון שאמר לו שעל גבי בית זה ושניהם הלכו להם:

יש מי שאומר דכשאומר עלייה זו שע"ג בית זה ונפלה העלייה ורוצה המשכיר ליתן לו דירה בביתו ולא לבנות העלייה אין השוכר כופה אותו לבנותה, אבל יש חולקין בזה [טור], דלזה שעבד את הבית להעלייה דכל זמן שיעמוד הבית מחוייב להעמיד לו עלייה, ומה שתקנו שירד ויגור בבית אינו מחמת שיש לו זכות בבית עצמו, אלא הוא כן כדי לדחוק לבעל הבית שיבנה העלייה.

כללו של דבר בכל הלכות אלו, כל שתולה דבר אחד בחבירו, כל זמן שאחד מהם קיים חייב להעמיד לו הדבר השני, ואמרו מעשה באחד שאמר לחבירו גפן זו המודלית ע"ג אפרסק הזה אני משכיר לך ונעקר אילן האפרסק ממקומו, ובא מעשה לפני חכמים ואמרו לו חייב אתה להעמיד האפרסק על מקומו כל זמן שהגפן קיימת, וכן כל כיוצא בזה. ולכן גם בעלייה זו שע"ג בית זה, אם ניתק הבית ממקומו חייב להעמידו על מקומו כ"ז שהעלייה קיימת, דנשתעבדו זל"ז. וי"א דדוקא בכה"ג שהאפרסק עדיין בעולם רק שנעקר ממקומו, אבל אם נקצץ אינו מחוייב להעמיד לו אפרסק אחר, דעיקר מה שתלה את הגפן בהאפרסק הוא דכל זמן שהאפרסק קיים מחוייב להעמיד לו כדי להדלות עליו את הגפן, אבל תליית האפרסק בהגפן אינו אלא כל זמן שישנו בעולם, אבל כשאינו בעולם אינו אפרסק זה. ולכן גם בעלייה הנ"ל, אם נפל הבית שתחת העלייה לגמרי והעלייה קיימת א"צ להעמיד לו בית אחר:

דף קי"ז ע"א

שתי עליות זו על גב זו מהו איפחית עליונה נחית ודר בתחתונה, איפחית תחתונה מהו למיסלק לגמרי בעליונה, מי אמרינן, דאמר ליה שם עלייה קבילית עלך, או דלמא חד עלייה קביל עליה, שתי עליות לא קביל עליה, תיקון.

היו שתי עליות זו ע"ג זו והשכיר לו העליונה ואמר לו עלייה זו שע"ג בית זה אני משכיר לך ונפלה העליונה ואין המשכיר רוצה לבנותה, יורד השוכר ודר בעלייה התחתונה ולא, מפני שיכול לומר לא שעבדתי לך אלא העלייה התחתונה דגם היא שם בית עליה, והמוציא מחבירו עליו הראיה. ולכן אם נפלו שתי העליות, אף על פי שהבית קיים א"צ לבנותה עוד, דיכול לומר לא שעבדתי לך את הבית, ומה שאמרתי על גבי בית זה היינו לפי שהוא העיקר. ואם השכיר לו העלייה התחתונה ואמר לו עלייה זו שע"ג בית זה אני משכיר לך ונפלה התחתונה והעליונה קיימת מספקא לן שמא אינו יכול לכופו לבנותה, דהמשכיר אומר לו לך ודור בעלייה הראשונה, דאע"פ שהשכרתי לך התחתונה ושעבדתי לך את הבית, מ"מ גם העליונה בכלל עלייה זו שע"ג בית זה ומה תפסיד, או אפשר שהשוכר יכול לומר לו קשה עלי לעלות לגובה השנייה ולכן אשתמש בביתך עד שתבנה לי התחתונה. לפיכך כיון שהוא ספק, לכתחילה לא ידור השוכר בבית, ואם ירד ודר שם אין מוציאין אותו משם ודר שם בע"כ של בעל הבית. וגם אין השוכר יכול לכופו לבנות את העלייה דאחר שזהו ספקא דינא כל אחד עומד בחזקתו [עיין תוד"ה איפחית]:

הנהו בי תרי דהוו דיירי, חד עילאי וחד תתאי. איפחית מעזיבה. כי משי מיא עילאי אזלי ומזקי לתתאי. רבי הייא בר אבא אמר העליון מתקן, ורבי אלעי משום רבי הייא ברבי יוסי אמר התחתון מתקן וכו' דפסקי מיא והדר נפלי.

[חושן משפט סימן קנ"ה] אם היו מיי העלייה יורדין לתוך הבית כששופכים בעלייה מפני שאין התקרה המפסקת ביניהם מקורה יפה, אם אין שם מעזיבה שהוא טיח של טיט וכששופכים המים יורדים להתחתון ומזיקים אותו, חייב לסלק הזיקו, ואם יש מעזיבה שהמים נבלעים בה ואינם יורדים מיד אלא לאחר מכאן יורדים ומזיקים אינו חייב לסלק הזיקו ועל הניזק להרחיק את עצמו. אמנם אין בזה כלל מונח והכל לפי העניין, דאם המים מועטים וכלין לאלתר אינו חייב לסלק הזיקו, אף שנוטף מעט אחר כך איזה טיפין. ואם היו מים מרובים ומזיקין לו תדיר דרך המעזיבה חייב לסלק הזיקו, ואף אם אין נופלין מיד אלא לאחר שעות ג"כ הוה כמו הזיק בידים.

וכל זה במי תשמישו דבעל עלייה ששופך על העלייה, אבל אם ירדו גשמים על העלייה ויורדין למטה, על הניזק לתקן שלא יזוק, ובלבד שירידת הגשמים לא יהא מפני קילקול הגג עצמו, דזה על בעל העלייה לתקן, רק הקילקול הוא מפני הצינורות וכיוצא בזה דבזה על הניזק לתקן [נה"מ שם].

וכל זה הוא דינא דגמרא והשו"ע, אך צריך לדעת שזה יכול להשתנות לפי המציאות של כל זמן וזמן, כמו בזמנינו

דף קי"ז ע"ב

תחתון הבא לשנות בגויל שומעין לו, בגזית אין שומעין לו, בכפיסין שומעין לו, בלבנים אין שומעין לו וכו'. עליון שבא לשנות בגזית שומעין לו, בגויל אין שומעין לו, בכפיסין אין שומעין לו, בלבנים שומעין לו וכו'.

רצה בעל הבית לבנות ביתו בונה כשהיה, ואם בא לשנות בהכתלים, אם חיזק אותם והרבה ברחבם יותר ממה שהיה שומעין לו, אבל אם רצה למעט ברחבם או לפחות מחיזוקם, כגון שהיו מקודם של אבנים ועתה רוצה לעשות מלבנים וכיוצא בזה, אין שומעין לו. וכן אם בא לשנות את התקרה בקורות כבדות וחזקות ממה שהיה שומעין לו, ולפחות ממה שהיה אין שומעין לו. וכן אם בא לרבות בחלונות ממה שהיה ויתרפו הכתלים או שבא להוסיף בגובה הבית ממה שהיה ויהיה טירחא יתירה לבעל העליה לעלות אין שומעין לו, ואם רצה למעט בחלונות או בגובה שומעין לו.

וכן בעל העליה בונה עלייתו כמו שהיתה אם רצה, ואם בא לשנות בהכתלים להרחיבן ולהחזיקן ממה שהיה אין שומעין לו, מפני שהוא מכביד על כותל התחתון, ולמעט שומעין לו. וכן בקורות תקרה העליונה, אם שינה אותם לקלים ממה שהיו שומעין לו, ולכבדים מהם אין שומעין לו. ואם הרבה בחלונות או שמיעט בגובה העליה שומעין לו, ולמעט בחלונות ולהרבות בגובה אין שומעין לו. מיהו י"א דכל שאין ההקפדה רק בכובד הבניין, אם היה שם המנהג שזה בונה בארזים וזה בשקמים וכל כיוצא בזה הולכין אחר המנהג, ויכול כל אחד לשנות ואין קפידא בזה, ורק לשנות בעובי החומה אין יכולים דזהו עיקר החזקת הבניין, אבל בכבידות אין קפידא, אם לא שאין נוהגים כלל במה שזה בא לשנות. וי"א [רא"ש] עוד שכל זה הוא כשלקחו או ירשו זה הבית וזה העליה, אבל כשבנו מן ההפקר או שלקחו קרקע ובנה זה בית וזה עליה יכולים לשנות, שהרי בתחלה אם היה רוצה היה בונה כל מה שירצה ולכן גם עתה יכולים לשנות ואין להשני טענת חזקה, שהיא כחזקה שאין עמה טענה.

יש מי שאומר דדווקא בבית ועליה אין לבעל העליה להכביד, מפני שכל אחת מיוחדת לאחד לבדו, ואין לו רק שיעבוד על הבית שתעמוד עלייתו על כתליו, אבל בכותל שבין שתי הצירות שהמקום והאבנים של שניהם, כל אחד בונה ומגביה ומכביד כמו שירצה ובלבד שלא יגביה כל כך שיתקלקל הבניין לפי ראות עיני הבקיאים. ויש מי שאומר דזהו במקום שלא נהגו שותפים להקפיד בכך, אבל אם נהגו להקפיד מעכב עליו.

אין לו לזה ולא לזה, מאי וכו' תניא, רבי נתן אומר תחתון נוטל שני חלקים, והעליון שלישי. ואחרים אומרים תחתון נוטל שלשה חלקים, והעליון נוטל רביעי. אמר

שמקובל דבאופן שצינור של בעל העליה מטפסף והמים עוברים את התקרה לבית התחתון, אף שהיא רטיבות בעלמא עליו לתקן, ואין כאן המקום להאריך בעניינים אלו, רק ידע כל אחד שלא לפסוק לעצמו על סמך הדברים הנ"ל אלא יתייעץ עם מורה הוראה מוסמך ולא יבוא לידי חיזק מצה ומריבה.

ורבי יוסי ורבנן דהכא במאי פליגי בחזוק תקרה קמיפלגי. רבנן סברי מעזיבה אחזוקי תקרה הוא, ואחזוקי תקרה על התחתון בעי לאחזוקי. ורבי יוסי סבר מעזיבה אשוויי גומות הוא, ואשוויי גומות על העליון לאשוויי.

הבית והעליה של שני שותפים או יורשים שחלקו זה נוטל בית וזה עליה, כל קילקול שיארע בכתלים מן התקרה ולמטה חייב בעל הבית לתקנו, ומן התקרה ולמעלה מתקן בעל העליה אם ירצה, והתקרה בעצמה היא של בעל הבית ועליו הוצאות תקונה, והמעזיבה שעליה היא של בעל העליה ועליו הוצאת תקונה, לפי שבעל העליה אומר לבעל הבית כשם שאתה עומד בקרקעך כמו כן העמידני בקרקעי שהיא התקרה [טור], וכשם שאני מתקן הגג שעלי כך עליך לתקן הגג שעליך ונהיה שנינו שוין בהוצאה [סמ"ע], אבל המעזיבה על בעל העליה לתקן, ולא הטיילה על בעל הבית כיון דנעשית גם להשוות הריצפה להנאת העליון לכן עליו לתקנה. וי"א דאין בעל הבית חייב לתקן התקרה אלא בעל העליה יתקנה, דמסתמא אדעתא דהכי נוטל את העליה שהוא בעצמו יתקן קרקעו, דהא יודע שהבעל הבית אינו חושש לתקרתו מפני שגג העליה מגין עליו מפני הגשמים דהגג משועבד לשניהם, ולכן בוודאי כשנטל את העליה גמר בדעתו לתקן בעצמו קרקע עליתו [טור] והרמ"א הכריע כדיעה זו.

הבית והעליה של שנים שנפלו, אמר בעל העליה לבעל הבית לבנות והוא אינו רוצה לבנות הרי בעל העליה בונה את הבית ודר בתוכה, עד שיתן לו את יציאותיו. רבי יהודה אומר אף זה דר בתוך של חבירו, צריך להעלות לו שכר. אלא, בעל העליה בונה את הבית ואת העליה, מקרה את העליונה ויושב בבית עד שיתן לו את יציאותיו.

אמר בעל העליה לבעל הבית לבנות ביתו כדי שיבנה עלייתו על גביו והוא אינו רוצה, הרי בעל העליה בונה את הבית כמו שהיה ודר בתוכו עד שיחזיר לו בעל הבית כל הוצאותיו, ואחר כך יצא ויבנה עלייתו אם ירצה, ואין זה ריבית כשמקבל מעותיו מה שדר בו עד עתה בעבור מעותיו, כיון דהקרקע משועבדת לו גם כן, זכה בדין לבנות ולדור שם כשאין שותפו חפץ, ולא דר בו משום מעותיו אלא דממילא כשמחזיר לו מעותיו חזר שיעבודו להעליה. וגם אין כופין להבעל הבית שיבנה ביתו כיון דאפשר לו לבעל העליה לדור בבית.

רבה נקוט דרבי נתן בידך, דדיינא הוא ונחית לעומקא דדינא. קא סבר כמה מפסיד עלייה בבית תילתא, הלכך אית ליה תילתא.

אם אין אחד מהם יכול לבנות וחולקים את הקרקע, נוטל בעל העליה שליש הקרקע ובעל הבית שני שלישים, דכך אמדו חז"ל שעליה מפסדת שליש חיזוק הבית, כגון אם בלא העליה היתה עומדת ל' שנה, אם יש עליה על גביו לא תעמוד רק כ' שנה. וכן אם מוכרים את הקרקע חולקין בהדמים לזה שני חלקים ולזה חלק אחד, ואם אחד רוצה לקנות מחבירו חלקו כפי שומא זו יכול ליקח, ואין השני יכול למכור לאחר דהרי הוא שותפו ובר מצרא.

וכן בית הבד שהוא בנוי בסלע, וגינה אחת על גביו ונפחת הרי בעל הגינה יורד וזורע למטה, עד שיעשה לבית בדו כיפין.

[חושן משפט סימן קס"ה] בית הבד שעושים בו שמן הבנוי בעובי ההר וגינה על גביו, ונפחתו שמי בית הבד שהיא הכיפה בארבעה טפחים או יותר, הרי בעל הגינה יורד וזורע גינתו למטה ויזרע דברים שא"צ לגשמים עד שיעשה בעל הבד לבית בדו כיפין ויתקן העליון קרקע גינתו, והיינו שהוא יתן העפר [רש"י] ויזרע גינתו, ואף שבתקרת בית הבאנו לעיל שיש אומרים דהעליון נותן הכל, זהו מפני שבעל הבית א"צ לתקרת הבית, דיש לו תקרת העליה, אבל כאן דבעל הבד צריך להכיפה כמו בעל הגינה מודים דהדין כן הוא, ואפילו בשותפים הדין כן [טור] וכל זמן שאינו עושה הכיפה יזרע כולו למטה, ואין אומרים שיזרע כולו למעלה ובמקום הפחת יזרע למטה, דאינו מחוייב לטרוח וליזרע בשני מקומות [גמרא]:

הכותל והאילן שנפלו לרשות הרבים והזיקו פטור מלשלם. נתנו לו זמן לקוץ את האילן ולסתור את הכותל ונפלו, בתוך הזמן פטור, לאחר הזמן חייב.

[חושן משפט סימן תט"ז] כתב הטור, הכותל והאילן שהם רעועים והתרו בבעלים לסלקן ונפלו לאחר הזמן שנתנו להם והזיקו, בין בשעת נפילה בין לאחר נפילה, יש להן דין בור בין שהפקירום הבעלים בין שלא הפקירום, ואם לא התרו בו או שהתרו בו ונפלו בתוך הזמן והזיקו, ל"ש לאחר נפילה ל"ש בשעת נפילה, כל זמן שלא נודע לבעלים שנפלו פטורים. וכן אפילו אם נודע להם שנפלו אלא לא היה להם פנאי לסלקם או הפקירן פטורים. אבל אם יש להם פנאי לסלקם ולא הפקירום חייבים, דהו"ל ממונו שהזיק שאפילו אם אחר מניח את כליו ב רשות הרבים במקום שיכולים להזיק חייב בעל הכלי לסלקו. עכ"ל. והזמן נותנים להם שלשים יום דזהו זמן ב"ד בכל הדברים. מיהו בנזקין שבקל להסירן כמו קוצים ושברי כלים אין נותנין לו זמן כל כך רק שעה קלה [ק"ח ע"א תוד"ה זמן]:

מבואר מדברי הטור דאע"ג שלא התרו בו, אם ידע מנפילתו והיה לו פנאי לסלקן ולא הפקירן חייב בהזיקן, אבל הרמב"ם כתב [פ"ג הלכה י"ט], הכותל והאילן שנפלו ל רשות הרבים והזיקו פטור מלשלם ואף על פי שהפקירן, לפי שאינם דומים לבור שהרי אין תחלתם להזיק. ואם היו רעועין ב"ד קובעין לו זמן לקוץ את האילן ולסתור את הכותל, וכמה הזמן ל' יום, נפלו בתוך הזמן פטור לאחר זמן חייב מפני שהשהה אותם. עכ"ל. והעתיקו בש"ע [סעיף א'] וכתב הרמ"א דדוקא שהתרו בו ב"ד, אבל בלא ב"ד אף על פי שהתרו בו חבירו אינו כלום. ע"כ. עוד כתב די"א דאם היה לו פנאי לסלקן ולא הפקירן חייב. ע"כ. והוא דעת הטור הנ"ל.

עוד כתב הרמ"א דאפילו לדעת המחבר [שהוא דעת הרמב"ם הנ"ל] אם חפר בכותל וגרם להפילו חייב בנזקין דהו"ל חציו ממש. ואע"ג דזמן ב"ד שלשים יום, מ"מ אם הדבר נחוץ ויש לחוש שיזיק לאחרים אין נותנין לו זמן רק כופין אותו לסלק הזיקו מיד. וכל זה כשבנאה מתחלתו כראוי, אבל אם לא בנאה כראוי ומחמת זה נפל הכותל חייב בנזקיו, דזהו כבור שתחלת עשייתו לנזק וחייב גם להרמב"ם. ע"כ.

מי שהיה כותלו סמוך לגינת חבירו ונפל, ואמר לו פנה אבניך, ואמר לו הגיעוך אין שומעין לו. משקבל עליו, אמר לו הילך את יציאותיך ואני אטול את שלי אין שומעין לו.

[חושן משפט סימן קס"ו] מי שהיה כותלו סמוך לגינת חבירו ונפל והכותל היה של אחד מהם דבנינה אין כופין לבנות כמ"ש בס"י קנ"ח ואינו רוצה לבנות הכותל עוד כופין אותו לפנות אבניו דמקלקל לו הגינה שאינו יכול לזרוע ואפילו אם א"ל לבעל הגינה פנה אותם ויהיו שלך אין שומעין לו אם הלה אינו רוצה בכך דבע"כ אין ביכולתו להקנותו ואפילו נתרצה כל זמן שלא פינה אותם לא קנה לו רשותו אפילו מונחים כולו ברשותו וא"ל פנה אותם ויהיו שלך ואף על גב דחצירו של אדם קונה לו מ"מ בכאן לא קנה דאמרינן דלא בלב שלם הקנה לו ולא כיון אלא לדחותו שלא ידחקנו לפנות אבניו אבל אם עשה בעל הגינה מעשה ופינה אותם ע"פ דיבורו שא"ל פנה אותם ויהיו שלך וחזר זה ואמר תן לי אבניי ואתן לך הוצאות פניית האבנים אין שומעין לו דכיון דפינה ולא מיחה בו אמרינן דבלב שלם הקנה לו וי"א דדווקא כשפינה בפניו אבל שלא בפניו אין ראייה שהקנה לו ויראה לי שאם ידע שמפנה אבניו הוה כפפניו [ואתי שפיר מ"ש הבי"ע על הטור וכוננתו כשידע ולא פליגי כלל ודו"ק] ואם לא ידע גם לדיעה ראשונה אינו כלום ויש שלמדו מדין זה בראובן שהיה לו משכון ביד שמעון ודחקו לפדותו וא"ל ראובן יהא שלך בעד מעותיך לא קנה שמעון שלא כיון אלא לדחותו שלא ידחקנו בפדיונו [נ"י סוף ב"מ] וכבר נתבאר זה בס"י ע"ב סעי' נ"ד ושיש מפקפקים בזה ונתבאר שם דאם קנו מידו קונה

מיד וכן בכאן אם קנו מידו שמקנה לו האבנים אין אחר קניין כלום ויראה לי דאע"ג דבכל קניין סודר יכול לחזור בו כשעדיין עסוקין באותו עניין כמ"ש בס"י קצ"ה מ"מ בכאן תיכף כשקנה זוכה לו חצירו:

השוכר את הפועל לעשות עמו בתבן ובקש, ואמר לו תן לי שכרי, ואמר לו טול מה שעשית בשכרך אין שומעין לו. משקבל עליו, ואמר לו הילך שכרך ואני אטול את שלי אין שומעין לו.

[חושן משפט סימן של"ו] השוכר את הפועל לעשות עמו בתבן ובקש וא"ל טול מה שעשית בשכרך אין שומעין לו, ואף על גב דבכל דבר שזה כסף כסף מ"מ בפועל שירד מתחלה לשכרו ואליו נושא את נפשו מחוייב למכור מה שיש לו ולשלם לו במעות מזומנים דלא תלין שכרו כתיב מאי דאתני בהדיא משמע [רש"י ד"ה אין שומעין] ויש ראשונים דס"ל דרק בתבן ובקש הדין כן, אבל בחטין ושעורין יכול ליתן לו, אבל רוב הפוסקים ס"ל דבכל דבר הדין כן, וכן סתמו בש"ע:

ואפילו שכרו לעשות בשל הפקר, אם שכרו ללקט דבר של הפקר אינו יכול לומר לו אחר כך טול מה שעשית בשכרך, דמיד שהגביה הפועל מן הארץ זכה בו השוכר, ואפילו למאן דס"ל המגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו בפועל קנה דידו כיד הבעלים. אבל אם שכרו לשמור לו דבר של הפקר יכול לומר לו טול מה שעשית בשכרך, לפי שעדיין לא זכה בו השוכר, ולכן ילך הוא וזכה בו, דאם יקדים אחר לזכות בו ישאר הפועל קרח מכאן ומכאן, דכיון דידע שהוא של הפקר אינו יכול לתבוע מהשוכר, ואינו דומה לשוכר את הפועל לעשות בשלו והראהו בשל חבירו המבואר לקמן [סמ"ע]. ויכול לומר לו כן אפילו השוכר הוא עשיר ויש לו הרבה כיון שעדיין לא זכה בזה [טור], דבראיייה בעלמא לא קני בהפקר.

שכרו לעשות עמו בשלו או ללקוט בשל הפקר וא"ל טול מה שעשית בשכרך ונתרצה הפועל ליטלן בשכרו ואחר כך חזר בו השוכר, אין שומעין לו. ודוקא כשעשה הפועל משיכה או הגבהה או שהדבר ברשותו. וי"א דבמה שהם ברשותו לא קנה דלדחותו אמר לו כן, ודעה ראשונה ס"ל דכיון שחייב לו שכר פעולתו ודאי דלא לדחותו אמר כן [סמ"ע]. וכן דעת בעלי הש"ע להלכה.

דף קי"ח ע"א

השוכר את הפועל לעשות בשלו והראהו בשל חבירו נתן לו שכרו משלם, וחוזר ונוטל מבעל הבית מה שהנהגה אותו.

השוכר את הפועל לעשות בשלו והראהו בשל חבירו נתן לו שכרו בשלימות וחוזר השוכר ונוטל מבעל הבית מה שהנהגה, ואינו יכול לומר לו טול מה שעשית בשכרך

כיון שאין הדבר שלי, דיכול הפועל לומר לו אתה חבת בעצמך ומי בקש אותך לשכור לאחרים, ולמה לא הגדת לי שהמלאכה היא של אחרים. ואפילו לא א"ל שכרך עלי אלא שכרו סתם, כיון שלא הגיד לו שהוא של חבירו היה סבור הפועל ששלו הוא. ולכן אם שכרו לעשות בשל חבירו סתם ולא א"ל שכרך עלי, יכול לומר לו טול מה שעשית בשכרך, כיון שהפועל ידע שאינה שלו. ואם א"ל שכרך עלי אינו יכול לומר לו כן, דהוי כשכרו בשלו:

דף קי"ח ע"ב

המוציא זבל לרשות הרבים, המוציא מוציא והמזבל מזבל. אין שורין טיט ברשות הרבים, ואין לובנים לבנים. אבל גובלין טיט ברשות הרבים, אבל לא לבנים. הבונה ברשות הרבים המביא אבנים מביא, והבונה בונה. ואם הזיק משלם מה שהזיק. רבן שמעון בן גמליאל אומר אף מתקן הוא את מלאכתו לפני שלשים יום.

[חושן משפט סימן תי"ד] כבר נתבאר דאסור לעשות שום קלקול ברשות הרבים לפיכך אסור להוציא את הזבל ואת הגללים לרשות הרבים כדי להניחם שם, אבל מוציאם כדי לפנותם לאלתר.

[סימן תי"ז] אין שורין טיט ברשות הרבים להשהותו זמן רב ואין לובנים בו לבנים, אבל גובלין שם טיט לצורך בנין אבל לא לעשות לבנים. ותניא בתוספתא [פ"א]. מביא אדם עפר וצוברו על פתח ביתו לרשות הרבים לשרותו לטיט, ואם לשהותו ה"ז אסור. ולא יהא מגבל בצד זה ובונה בצד זה אלא מגבל במקום שהוא בונה. ע"כ. וכן הבונה בנין הסמוך לרשות הרבים והבעלי מלאכות מכינים האבנים ב רשות הרבים צריך שלא ישו שם אלא מביא ובונה מיד וכל אלו אף שעשו ברשות אם הזיקו חייבים לשלם.

החצב שמסר לסתת הסתת חייב, הסתת שמסר להמר החמר חייב, החמר שמסר לכתף הכתף חייב, הכתף שמסר לבנאי הבנאי חייב, הבנאי שמסר לאדריכל אדריכל חייב. ואם הניח אבן על הדימוס והזיקה כולן חייבין לשלם. והתניא אחרון חייב וכולן פטורים לא קשיא כאן בשכירות, כאן בקבלנות.

[חושן משפט סימן שפ"ד] שותפים שקבלו מלאכה ובמלאכה זו יש כמה מלאכות, וזה עושה מלאכה ראשונה וזה השניה וזה השלישית וזה הרביעית, מי שהזיק במלאכתו חייב והשאר פטורים אף על פי שהיה שוגג או אנוס ואף על פי שכולם שותפים בהמלאכה. וכל זה כשהזיק בשעת מלאכתו, אבל כשהזיקה לאחר גמר מלאכת כולם כולם חייבין לשלם כשהם שותפים בהמלאכה שקבלוה בקבלנות, דכשהיו שותפים על כולם להשגיח לראות שיהא נעשתה המלאכה יפה והוי אצל כולם כפשיעה, אבל אם הם שכירי יום חייב האחרון אם פשע במלאכתו וכולם פטורים.

שתי גנות זו על גב זו והירק בינתיים, רבי מאיר אומר של עליון, רבי יהודה אומר של תחתון וכו'. אמר רבי שמעון כל שהעליון יכול לפשוט את ידו וליטול הרי הוא שלו, והשאר של תחתון.

[חושן משפט סימן קס"ז] שתי גנות זו אצל זו וקרקעית האחת גבוהה משל חבירתה וירק גדול באותו הגובה שבין התחתון לעליון וגידולו מעפר העליון באוירו של התחתון, כל שהעליון יכול לפשוט את ידו וליטול את הירק מעיקרו הוא שלו, אף שגם ידו של התחתון מגעת שם, כיון דמעפרו של עליון הוא יונק, ובלבד שלא יאנס את עצמו לפשוט ידו יותר מדאי. והשאר הוא של תחתון אפילו אם הוא בגובה עד שצריך לעלות בסולם כדי ליטול, וטעם הוא דכל מה שלא יכול העליון ליטול שלא כדרכו אפקורי מפקר ליה להתחתון מפני שגנאי הוא לו ליכנס לתוך של חבירו ללקוט הירק, כיון שאינו גדל על קרקע שלו רק מצד קרקעו אין דרך בני אדם לעשות כן, וממילא דהוא של התחתון מפני שבאוירו גדל וזכה לו אויר הצרו מפני שיונק מאוירו. ומה שסמוך לקרקע התחתון פחות מג' טפחים שייך להתחתון אף על פי שידו של עליון מגעת עד למטה, דכל פחות מג' סמוך לקרקע כקרקע דמי. ואף שגדל מקרקע העליון, כאן התחתון עדיף, דהאויר שלו וגם הקרקע הואיל והוא בתוך שלשה טפחים, ולעליון יש רק קרקע. ואם מגיע העליון להעיקר ולא לנוף, שהנוף כפוף למטה, או שמגיע להנוף ולא להעיקר, יש ספק בזה למי מגיע הירק לפיכך יחלוקו כדין ממון המוטל בספק ואין שניהם מוחזקין בו, ואם תפס האחד אין מוציאין מידו דהמוציא מחבירו עליו הראיה [לבוש]:

מסכת בבא בתרא

פרק ראשון

דף ב' ע"א

השותפין שרצו לעשות מחיצה בחצר בונין את הכותל באמצע מקום שנהגו לבנות גויל גזית כפיסין לבינין בונין הכל כמנהג המדינה וכו' גויל זה נותן ג' טפחים וזה נותן ג' טפחים וכו'.

[חושן משפט סימן קנ"ז] קיימא לן דהיזק ראייה שמיה היזק, לפיכך חצר השותפים שיש בה דין חלוקה כגון שיש לכל אחד ד' אמות קרקע על ד' אמות לבד מארבע אמות שאצל הפתחים או שחלקה ברצונם אף שאין בה דין חלוקה, יכול כל אחד מהם לכוף את חבירו לבנות כותל באמצע כדי שלא יראהו חבירו בשעה שמשתמש בחלקו, ואפילו עמדו כך שנים רבות בלא מחיצה כופה אותו לעשות מחיצה בכל עת שירצה, וחזקה לא שייך כאן, דטעמא דחזקה הוא כיון שלא מיחה הפסיד, וזהו דווקא במקום שהמחזיק מזיק ואינו ניזק, כגון מי שיש לו

חלון פתוח לחצר חבירו וכה"ג, אבל בזה שהמחזיק ניזוק מחבירו כמו שהוא מזיקו, יכול לומר לא חששתי למחות דכיון ששנינו שוין בהיזק סברתי אולי תתחיל אתה לתבוע ממני, ועוד שהיזק תדיר הוא ואין לזה חזקה כמו שיתבאר לקמן אי"ה בעשן ובית הכסא [טור], ואפילו יש מנהג בעיר שלא לעשות מחיצה אין הולכין אחר מנהג גרוע כזה שהוא היפך מהנהגת בני אדם שמקפידין על היזק ראייה וכופין זה את זה לעשות מחיצה. ואפילו אם המסרב אומר מחלת לי או מכרת אינו נאמן אלא אם כן יש עדים שמחלו זל"ז על היזק ראייה ואז שוב אין יכולין למחות אפילו כשלא היה קניין, דאע"ג דבעשן ובית הכסא צריך קניין, כאן מהני דאינו דומה לשם, דשם א"א לסבול כלל אבל בהיזק ראייה יש מקצת שסובלים ולכן מועיל מחילה גם בלא קניין [סמ"ע], ועוד דזה הוי כתביעת ממון ומהני מחילה בלבד [רא"ש]:

ועל דברי הרא"ש הקשה בקובץ שיעורים דלא מהניא מחילה אלא היכא שחיובו הוא רק מפני סיבה קודמת, כמו בהלואה ונזקין וכו' דלאחר המחילה לא יתחייב עוד, אבל הכא כל שעה ושעה הוא מתחייב לסלק היזק ראייתו, ולא עדיפא מחילה מאילו כבר בנה הכותל ונפל דצריך לבנות עוד הפעם, עיי"ש שכתב ליישב דהוי כאילו התקבל ממנו דמי הכותל, עיי"ש.

כותל זה יבנוהו על מקום שניהם והוצאות שניהם, ואף על פי שלא היה בו דין חלוקה ואחד מהם פייס את חבירו לחלוק, אין חבירו יכול לומר לא נתרציתי לחלוק אלא באופן שאתה תבנה משלך, ואפילו אם לאחד יש פי שנים בחצר יעשו הכותל לחצאין, דכמו דבעל חלק הגדול חייב לסלק היזק ראייתו כמו כן בעל החלק הקטן, וכיון שנתרצה לחלוק וחלקו הרי מוטל על שניהם לעשות הכותל.

אם אחד עשיר ואחד עני, אם רצון העשיר להכניס בשלו ולבנות א"צ יותר, ואין העני יכול לומר לו שיבנה באמצע כדי שיוכל לסמוך גם קורותיו על הכותל כשיצטרך, או שיכריחנו להבטיחו שכשתשיג ידו לבנות באמצע החצר שישתור כותלו ויבנו באמצע על הוצאת שניהם, דכיון דעתה אין לו והעשיר בונה משלו יכול להעמידה כרצונו.

ואם שניהם עניים, אם ביכולתם ליקח מהצדקה לעשות איזה מחיצה קלה יקחו [טור], ואין זה גזילה מהצדקה, דעשיית מחיצה הוי הכרח ככל דברים ההכרחיים לחיי האדם ורשאים ליטול על זה מהצדקה. ואם אין ביכולתם ומוכרחים להשתמש בלא מחיצה מ"מ מוטל החיוב על כל אחד להרחיק את עצמו שלא להביט במעשה חבירו ולא יזקנו בהיזק ראייתו.

רוחב כותל זה היא כמנהג המדינה שנוהגים שותפים לבנות כותל כשחולקים ביניהם, ואפילו אם נהגו לעשות רק בקנים ובהוצין שהן ענפי האילנות, אין יכול אחד מהם לכוף להשני לעשות גדולה מזו, ובלבד שיסתמוה

יפה שלא יהיה ביכולתו להסתכל ולראות את חברו ואת מעשיו. ואם נהגו בפחות מקנים והוצין י"א דאין הולכין אחר מנהג כזה ויכול אחד לכוף להשני לעשותה עכ"פ מקנים והוצין, ואם אין מנהג בזה בהעיר יעשוה כפי ראות עיני הדיין ע"פ יודעים או כפחות שבכתלים [סמ"ע], ואם נהגו במחיצה קלה והאחד רוצה לעשותה משלו באבנים ולהכניסה לתוך שלו, י"א דחבירו יכול לעכב עליו שיאמר לו אם אתה כונס בתוך שלך לא יהיה לי רשות להשתמש בה, ואפילו אם יאמר אתן לך רשות יכול לומר איני רוצה במתנה ונעשה כהמנהג. וכן להיפך, אם נהגו באבנים ואחד רוצה לבנות משלו מחיצה חלשה, יכול השני למחות בו דיאמר לו אין רצוני לדון עמך כשיפול הכותל. ויש חולקין בכל זה וס"ל דכיון שרצון האחד להכניס בתוך שלו ולבנות על הוצאותיו אין השני יכול למחות בידו כשמניחו להשתמש בה, וי"א אף אם אינו מניחו להשתמש אינו יכול למחות בו, דכותל מחיצה אינו עשוי לתשמיש אלא לסלק היזק ראייה [ט"ז].

לפיכך אם נפל הכותל המקום והאבנים של שניהם.

כיון שהחיוב על שניהם לבנות הכותל, לכן אם אחד זמן נפל כותל זה המקום והאבנים של שניהם, ואפילו נפל לרשותו של אחד מהם או שפינה אחד מהם את כל האבנים לרשותו, ואפילו שהה ברשותו זמן רב [תוד"ה לפיכך] אינו נאמן זה שברשותו לומר שבנה הכל משלו והאבנים שלו הם, ואפילו אין מכירים את האבנים שהם מכותל זה ויש לו מיגו דאי בעי אמר אבנים אחרים הם, דהוה כמיגו במקום עדים, דאנן סהדי ששניהם בנאוה.

כותל שבין שני שותפים שנפל ובאו לחלוק האבנים, והיה בצד הכותל של אחד מהם אבנים טובות יותר ממה שבצד חברו ורוצה זה שהם בצדו לזכות בהם, אין שומעין לו דכל האבנים בחזקת שניהם בשוה.

וכיון שהאבנים והמקום הם בחזקת שניהם, לכן אם לא היה בהחצר דין חלוקה ולא נתרצה האחד לחלוק אלא על מנת שחבירו יעשה כל הכותל משלו, אין תקנה שהעושה יהיה נאמן לאחר זמן לומר שהיא שלו אלא בשטר, או שיבנה עליו זה העושה תקרה ומעזיבה אם היא עבה, או שיש בו חלונות מצדו וניכר שנעשו משעת הבניין. ויש מי שאומר דמהני בזה חזית, והוא שיטוח בסיד על הכותל לצד חברו אמה על אמה, שזהו סימן שהוא בנאו, ולא חיישינן שמא יקלפנה חברו מפני שתהא הקילוף ניכר. וכן אם היה בהחצר דין חלוקה ונתרצה אחד לבנות הכותל משלו, צריך לעשות שטר או איזה סימן שנתבאר. ואם נהגו בעיר מנהג אחר לשמור כותליהן מן הרמאין יעשו כפי המנהג. ואם גם בנה כל הכותל על קרקע שלו כאן בהכרח לעשות שטר, דשום סימן לא יועיל לזה, דהסימן אינו אלא על האבנים ולא על מקום הכותל, דהאחר יכול לומר בהוצאת הכותל לא נתרציתי אבל העמידוה באמצע.

וכן בגינה מקום שנהגו לגדור מחייבין אותו אבל בבקעה מקום שנהגו שלא לגדור אין מחייבין אותו אלא אם רצה כונס לתוך שלו ובונה ועושה חזית מבחוץ לפיכך אם נפל הכותל המקום והאבנים שלו אם עשו מדעת שניהם בונין את הכותל באמצע ועושיין חזית מכאן ומכאן לפיכך אם נפל הכותל המקום והאבנים של שניהם:

[חושן משפט סימן קנ"ח] אמרו בגמרא דסתם גינות נהגו לגודרם, ולכן במקום שאין מנהג שלא לגודרן צריך לגדור, ובזה לא דמי לחצר, דבחצר אף שהמנהג שלא לגדור חייב לגדור, ובגינה אם נהגו שלא לגדור אין מחייבין לגדור. והטעם, דבחצר התשמיש תדיר וההיזק ראייה גדול.

וסתם בקעה לא נהגו לגדור אלא אם כן יש מנהג לגדור. לפיכך שני שותפים בגינה ויש בה דין חלוקה ובאים לחלוק, יכול אחד לכוף לחבירו לעשות גדר ביניהם אלא אם כן המנהג שלא לגדור. אבל בבקעה אין מחייבין מסתמא אלא אם כן המנהג לגדור. וה"ה כשאין בהם דין חלוקה ונתרצו לחלוק וחלוקה כופה האחד את חברו בגינה, ובבקעה במקום שנהגו לגדור כמו בחצר [סמ"ע]. וי"א דבזה לא דמו לחצר, דכיון דבהן אין הגדר נחוץ כל כך כבחצר יכול השני לומר לא נתרציתי לחלוק שתכפיני לעשות גדר [מ"מ וקצה"ח]. ומהי גינה ומהי בקעה, בקעה היא מקום שזורעין בה תבואה [רש"י] וגינה הוא מקום שזורעים בה זרעים או נוטעין בה אילנות.

ואם רצה אחד מהם לגדור בבקעה או בגינה במקום שנהגו שלא לגדור, כונס לתוך שלו ובונה. וזה העושה יעשה סימן שהגדר והמקום הוא שלו, ואמרו חכמים שיעשה חזית, והוא טיח בסיד אמה על אמה לצד חברו. ולמה לא אמרו שיעשה לצדו, מפני שחששו שמא יעשה גם האחר מצדו חזית כזה ויאמר ששל שניהם הוא, לכך אמרו שיעשה לצד חברו, ולא חששו שמא חברו יקלוף הסיד, מפני שהקילוף יהיה ניכר. וה"ה אם נהגו בסמין אחר. לפיכך אם נפל הכותל המקום והגדר שלו הוא. ואם שניהם מתרצים לעשות הגדר בונים באמצע ועושים חזית מכאן ומכאן. ולמה יעשו שניהם, מפני שחוששים אם שניהם לא יעשו יכנס האחד בחשאי בלילה ויטיח לצד חברו ויאמר שלו הוא, ואף אם יקלפנה זה הלא ניכר יהיה הקילוף. לפיכך אם נפל הכותל המקום והכותל של שניהם. ואם שניהם לא עשו סימן יש מי שאומר שאפילו אם תפול לרשות אחד היא בחזקת שניהם כבחצר, כיון דמן הדין לא היה להם לעשות סימן, ורק שחששו מפני הרמאי, ולכן היא בחזקת שניהם, ויש מי שאומר דיהיה זה הנופל לרשותו נאמן לומר ששלו היא, דכיון דתקנו רבנן שיעשו סימן וזה שאינה ברשותו לא עשה הורע כחו, ואף על פי שגם זה לא עשה, מ"מ הוה מוחזק, וגדולי האחרונים הסכימו לדיעה ראשונה.

דף ב' ע"ב

ואם קידש חייב באחריותו.

[יורה דעה סימן רצ"ו] כשם שאסור ליטע כלאים כך אסור לקיים, וכיון שראה כלאים צומחים בכרמו והניחם ולא עקרם ה"ז קידש ואסורים בהנאה. ואם עשה מעשה לקיומם, כגון שחיפהו בעפר וכיוצא בו, ה"ז לוקה. ואין אדם מקדש דבר שאינו שלו, לפיכך המסכך גפנו על גבי תבואתו של חבירו נאסר גפנו ולא נאסרה התבואה. סיכך גפן חבירו על תבואתו נאסרה התבואה ולא הגפן. סיכך גפן חבירו על תבואת חבירו שניהם מותרים.

דף ג' ע"ב

אמר רב הסדא לא ליסתור איניש בי כנישתא עד דבני בי כנישתא אחריתי. איכא דאמרי משום פשיעותא, ואיכא דאמרי משום צלויי.

[אורח חיים סימן קנ"ב] אין סותרין בית הכנסת כדי לבנות אחרת במקומו או במקום אחר, ולא מיבעיא אם אין הסתירה כדי לבנות אחרת, כגון שבונה בית הכנסת אחר במקום אחר מעצים ואבנים חדשים דפשיטא שאין סותרין את הישן עד שיבנו החדש, אלא אפילו צריך לסתור את הישן תחלה כדי לבנות אחרת במקומו, אי נמי שבונה במקום אחר אך צריך לסתור את זו כדי ליטול עצים ואבנים ממנה לבנות האחרת, מכל מקום אסור [ב"ה] דחיישינן שמא יארע להם אונס שלא יבנו האחר אלא בונים אחר תחלה ואחר כך סותרים הישן. ואפילו לא רצו לסתור כולו רק לסתור מחיצה אחת להרחיבו נמי דינא הכי, שבונים תחלה הכותל החדש ואחר כך סותרין הישן.

י"א דאפילו יש שתי בתי כנסיות בעיר או יותר אסור לסתור אחת מהן עד שיבנו אחרת במקומה [מג"א סק"א] וי"א דבכה"ג מותר, והטעם דלא חיישינן שיארע אונס עד שלא יבנוהו לעולם, דזהו חשש שאינו מצוי, אלא החשש שמא יארע אונס וימשיכו הבניין זמן רב וביני ביני לא יהיה להם מקום להתפלל, ולכן כשיש בית הכנסת אחר בעיר שיש מקום להתפלל לית לן בה [ט"ז סק"א וב"ה וא"ר סק"א].

ואמרינן בסוגיין דאיסור זה אינו אלא כשאין בישן תיוהא, אבל כי חזינן בו תיוהא בכל עניין שרי. כלומר דדווקא כשהישן הוא חזק עדיין ואין בו חשש נזק, אז אסור לסותרו עד שיבנו החדש. אבל אם חרבו יסודותיו או נטו כתליו ליפול, או שיש סכנה בהגג או בהקורות, סותרין אותו מיד, רק מתחילין לבנות החדש ביום ובלילה אם אפשר וממהרין בבנינו שלא יתמשך הרבה.

כתב הרמ"א דאסור ליקח אבנים מבית הכנסת הישנה כדי לבנות חדשה. כלומר, דזה שנתבאר שאסור לסתור בית הכנסת הישנה זהו אפילו כשצריך האבנים בשביל

בניין בית הכנסת החדש, ועוד קמ"ל דאפילו כבר התחיל לבנות החדש ועומד באמצע הבניין אסור [א"ר ומג"א סק"ה].

קמלינהו לכלהו רבנן שייריה לבבא בן בוטא.

כתב הבן יהודע, הנה בודאי מ"ש לכולהו רבנן, קאי על הסנהדרין, שהיה ירא מהם פן יעשו דין על פי התורה להרגו על אשר הוא עבד ומלך בחזקה בהורגו נפשות נקיים, ודין זה הוא מסור בידם, ולא חשש משאר חכמים שאין ממונים בסנהדרין, ולכן הרג הסנהדרין בלבד ושייר מהם את בבא בן בוטא ליקח עצה.

ומה שבחר בבבא בן בוטא דוקא, ולא בזולתו, מפני כי בבא בן בוטא היה ידוע שאינו נוקם ונוטר, והוא מוחל וסולח לכל מי שחטא לו, ולא עוד אלא שהוא מטיב לעושה עמו רעה, וכאשר מצינו בגמרא דנדרים [ס"ו ע"ב], באותו שאמר לאשתו שהיתה מבלל והיתה מדברת לשון ארמית, הביאי לי תרי בוציני, דבארמית הם נרות, אזלת ואייתת ליה תרי שרגי, שחשבה שרוצה שתי נרות הנקראים בוציני, והוא לא אמר אלא על אבטיחים, כי ביום היה מדבר עמה, והוא נתכעס על הטפשות שלה, ואמר לה זילי תברי יתהון על ריש דבבא, פירוש על ראש הפתח, והיא חשבה שצוה לה לשברם על ראש בבא בן בוטא ע"ה, והוה יתיב ודאין דינא, ובאה האשה ושברה אותם על ראשו, ואמר לה מה זאת עשית, והשיבה כך צוני בעלי, והכיר כי זו ברוב תמותה עשתה כן, ואמר לה את עשית רצון בעליך, המקום יוציא ממך שני בנים כבבא בן בוטא, ע"ש. ראה כמה היה סבלן ואינו מקפי ומוחל על כבודו, ושלא די לו שלא קללה, אלא ברוכי בירך לה, וכיון שהיה ידוע ומפורסם שהוא מעביר על מדותיו, לכן בחר הורדוס לשיירו שלא להרגו.

והא דסימא את עיניו ולא שיירו פתוח, מפני שרצה לבדקו ולנסותו כאשר עשה באחרונה. וכתב עוד דנראה כי חשש שיבואו בני אדם וידברו עמו לעשות נקמה בהורדוס, ויקבץ חכמים וימנה אותם סנהדרין, ויהיה הוא ראש הסנהדרין, וידונו את הורדוס כפי משפט תורתו הקדושה, לכן סימא את עיניו, דאין סומא ראוי להיות מן הסנהדרין, וכמו שאמרו רז"ל [סנהדרין ל"ו ע"ב] על פסוק [שמות י"ח כ"ב] ונשאו אתך, בדומים לך, שאין בהם מום:

דף ד' ע"ב

המקיף את חבירו משלש רוחותיו, וגדר את הראשונה ואת השניה ואת השלישית אין מחייבין אותו רבי יוסי אומר אם עמד וגדר את הרביעית מגלגלין עליו את הכל.

מי שהיה לו חורבה בין חורבות חבירו ועמד חבירו וגדר רוח ראשונה ושנייה ושלישית, שנמצאת חורבה זו גדורה מג' רוחותיה, אין מחייבין אותו ליתן מההוצאה כלום, שהרי לא הועיל לו דהרי חורבתו פתוחה לרשות הרבים

כמו שהיתה. לפיכך אם גדר לו רוח רביעית עד שנמצאת חורבתו מוקפת גדר מגלגלים עליו את הכל ונותן חצי ההוצאה שהוציא זה בד' רוחות עד ד' אמות, ובלבד שיהיה מקום הכותל של שניהם, אבל אם היה הכותל של זה שבנה ובחלקו בנה, אין מגלגלין אלא דבר מועט כמו שיראו הדיינים, שהרי אינו יכול להשתמש בכתלים. וכן אם הניקף עצמו הוא שגדר רוח רביעית הרי גילה דעתו ונותן חצי ההוצאה של ג' רוחות אם היו הכתלים של שניהם. וכתב הרמ"א דכ"ז מיירי שגדר בינו ובין הניקף, אבל גדר מבחוץ ובינו ובין הניקף עדיין פתוח, אם הוא מקום שנהגו לגדור אין הניקף צריך לשלם לו כלום אף כשגדר המקיף כל ארבע הרוחות, שהרי עדיין צריך לגדור בינו ובין השדות שסביבו [סמ"ע], אבל אם גדר הניקף אחת מן הרוחות דגלי דעתו דניחא ליה חייב ליתן כפי מה שגרם לו היקף יתירה. ע"כ.

לדעת הרמב"ם בפירוש המשניות אין דין זה רק בפתוח לרשות הרבים שהוא מקום שצריך לגדור, ואלמלי היתה חורבה היה כופהו לגדור כדין חצר, רק מפני שהיא חורבה אין ביכולתו לכוף, ועכ"ז הדרך לגדור, ולכן כיון

שגדרו מארבע רוחותיו חייב ליתן חלקו. אבל במקום שלא נהגו לגדור כמו בבקעה אינו נוהג דין זה. ודעת רש"י דדין זה הוא אפילו במקום שלא נהגו לגדור כמו בבקעה, דזה שלא נהגו לגדור הוא דווקא בגדר שבינו לבין חברו משום היזק ראייה, אבל אם הקיפו מד' רוחות ומנע ממנו רגל אדם ובהמה חייב לשלם [טור], ועוד דכיון דהניקף לא מיחה בו לומר שלא ישלם לו חלקו ה"ל כיוורד לתוך שדה חברו שלא ברשות, דבשדה העשויה ליטע שמין לו וידו על העליונה, וה"נ אף על גב שלא נהגו לגדור מ"מ ראויה היא לכך וכשדה העשויה ליטע דמי [נמק"י] ומהרמ"א מבואר דס"ל כו"א:

הא דמגלגלים עליו את הכל זהו דווקא כשגדר הרביעית בבניין, ל"ש מקיף ל"ש ניקף, אבל אם גדר הרביעית בקנים אינו נותן לו אלא דמי הקנים מכל הארבע רוחות:

אם מתחלה אמר לו ניקף לא אתן לך כלום דלדידי סגי לי בנטירא בר זוזא דהיינו גדר קוצים או לשכור שומר, אפילו לא אמר לו כן אלא לאחר שגדר השלישית, כיון שהאמירה היתה קודם גדירת הרביעית אינו נותן לו אלא דמי נטירא בר זוזא.